

EEN NOORDFRIESCHE BRIEF

EN

EEN NOORDFRIESCH VERS,

VERTAALD EN MET AANTEEKENINGEN VOORZIEN DOOR

JOHAN WINKLER.

Een noordfriesche brief en een noordfriesch vers.

In December van 1869 benoemde het Friesch genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde tot buitengewoon lid den heer M. NISSEN, onderwijzer te Stedesand in Noord-Friesland en schrijver van de belangrijke noordfriesche werken *De freske sjemstin* en *De freske findling*. Het genootschap ontving daarop van dien heer een noordfrieschen brief en een noordfriesch vers. Beiden worden hier beneden met een vertaling in het nederlandsch en eenige taalkundige aantekeningen van mijne hand, medegedeeld. Beiden zijn geschreven in den karrhardinger tongval van het noordfriesch, dat is in dien tongval die gesproken wordt in de Karrharde, een landstreek aan den vasten wal in Noord-Friesland en die de gemeenten Stedesand en Enge, met een deel van de gemeente Leck omvat. Een en ander dient als tegenhanger van het vers op bl. 81 medegedeeld, dat in den sylter tongval van het noordfriesch geschreven is.

Stedesand, den 11 December 1869.

Wördige mans ön 't fresk genootschap!

Dat fresk genootschap sin herlik skriwwan, wer ön de wördige mans me tu jerre bütawelde lüdde apnümme hewe, hew ik fingen an ok de bökke, an sed for the ire an for dat foriring man beste tonk.

Sön tithing was for me wat etnais, ja, ik hew der 'n grat fermak et, tu de mans jerre sillskap tu hiren, wat the smukke muddersprekke for unnergong beware wall. Frilik es 't slemm, dat de Freske sukke grate ferliöste tu beklagin hewe, an dat jerre montal nag deckwegh lettere ward. Wer dat sin stöge ön het, es me ünbegrippelk; for the freske sprekke es, wann hum lud, furm, begripp an amfank fon 't wurd ön a betragd nammt, en fermaren sprekke as the plattjüske an danske. Derauer wall ik ok min mögelkst dun, the muddersprekke tu iren tu bringan, wat frilik nin lett werk es, for ik hew sö fole hennerhullt, ok warde me stine ön a wei leid: ik kon dat eg drükkd fun, wat ik skrewwen hew. Sö ging me dat lest henne me min Perikopen-auerseting, jü ik insand hei tu the regirring am wat tu hilp tu funan tu the drükk, awer ik füng oufslik. Nü lait at manuskript ön min sküff insledn an howet aw en bether tidd. Edder mei ik howe, dat de wördige mans ön dat Fresk genootschap the drükk fon min Perikopen-auerseting auernammt? Hal wall ik at inskakke, wall dat genootschap min manuskript as en foriring auerlette. Ik how denn aw widder beskith. Ok sinth ik me dat herre bref en song, auerskrewwen: »Tu Jüll" to the ferin san gebrükk. Der es je sagd hum, der de song ön 't westfresk auersete kon, man sö, dat ok a auerseting rimm an takkd feit.

Toleste wensk ik de wördige mans alltomale en fröiligen jüll, lukk an segen an sünnheid.

Min honnörs to jem al.

M. NISSEN.

Stedesand, den 11 December 1869.

Waardige mannen in het Friesch genootschap!

Het aangename (heerlijke) schrijven van het Friesch genootschap, waarin de waardige mannen mij onder hun buitengewone leden opgenomen hebben, heb ik ontvangen en ook de boeken, en zeg voor de eere en voor dat geschenk mijn besten dank. Zulk een tijding was voor mij iets nieuws, ja, ik heb er een groot vermaak in, om tot uw gezelschap te behooren, dat de schoone moedertaal voor ondergang bewaren wil. Zeker is het ongelukkig dat de Friezen zulke groote verliezen te beklagen hebben, en dat het getal van hun mannen nog gaande weg kleiner wordt. Wat daarvan de oorzaak mag wezen, is mij onbegrijpelijk; want de friesche taal is, als men haar klank, vorm, duidelijkheid en woordenschat in aanmerking neemt, een degelijkere taal dan de nederduitsche en deensche (*). Daarom wil ik ook mijn best doen om de moedertaal tot eere te brengen, dat zekerlijk geen klein werk is, want ik heb zoo veel dat mij terug houdt; ook worden er mij steenen in den weg geleid: ik kan niet gedrukt krijgen wat ik geschreven heb. Zoo ging het mij laatst met mijn Perikopen-vertaling, die ik aan de regering gezonden had om wat hulp te krijgen voor de uitgave, maar ik kreeg een afwijzend antwoord. Nu ligt het handschrift in mijn schuiflade

(*) Het nedersaksisch en het friso-saksisch of het dwazelijk zoogenoemde platduitsch, en het deensch (en tegenwoordig sedert Noord-Friesland tot Duitschland behoort, ook het hoogduitsch) zijn de talen die in Noord-Friesland hoe langer hoe meer het friesch uit den mond der Noord-Friezen verdringen.

gesloten en hoopt op een beteren tijd. Of mag ik hopen dat de waardige mannen in het Friesch genootschap de uitgave van mijn Perikopen-vertaling overnemen? Gaarne wil ik wat inschikken, en wil mijn handschrift als een geschenk aan het Friesch genootschap overlaten. Ik hoop dan op verder bescheid (*). Ook zend ik met dezen brief een gedicht: »Te kerstmis,» ten gebruike van de vereeniging. Er is immers al licht iemand die het lied in 't westfriesch (†) kan vertalen, maar zóo, dat ook de vertaling in rijm en maat is (§).

Ten laatste wensch ik den waardigen mannen altemaal een vroolijke kerstmis, geluk en zegen en gezondheid.

Mijn eerbewijzingen voor u allen.

M. NISSEN.

(*) De geldmiddelen van het Friesch genootschap en het uitgeven van andere handschriften, hebben den wensch des schrijvers nog on vervuld gelaten.

(†) De Noord-Friezen en de Oost-Friezen even als de Hoog-Duitschers noemen zeer te recht westfriesch, wat wij als bij uitsluiting friesch, ook wel verkeerdelijk boerefriesch of landfriesch noemen, namelijk den *dialectus communis* der friesche taal, zooals die in de tegenwoordige provincie Friesland, in Friesland tusschen Flie en Lauwers dus, gesproken wordt. Oorspronkelijk heet dan ook alle Friesland bewesten Eems: West-Friesland; alle Friesland tusschen Eems en Elve: Oost-Friesland; en alle Friesland benoorden Elve: Noord-Friesland. Maar sedert de staatkundige scheiding van het vrije Friesland in zijn grootsten omvang, noemden de Friezen tusschen Flie en Lauwers, het Friesland bewesten Flie, het hedendaagsche noordelijke Noord-Holland dus: West-Friesland, even als in de middeleeuwen de Hollanders Friesland tusschen Flie en Eems, de hedendaagsche nederlandsche provinciën Friesland en Groningen dus, wel Oost-Friesland noemden.

(§) Zoo iemand is tot nog toe niet gevonden.

T U J Ü L L.

Tu jüll (1), tu jüll, der jeft at spall,
 Wat ik jem al fertele wall:
 De bearne (2) hop an spring ambai,
 An howe der aw fölerlai,
 Aw apel, stjütt (3) an pewwerbun,
 Aw boge, busse an harpun;
 Sen nag aw föle mor bestath,
 Aw al, watt nett let, herlik klath;
 Al sukk skall jem dat kinken (4) bringe,
 An memm (5) mött der dag ja am tinge.

Tu jüll, tu jüll, der jeft at spall,
 Ja ale kloke baire (6) all;
 Hje klengre widd an sidd ambai,
 Fon Weakshug tu Benenslai. (7)
 De helle klank, de warskaut's al:
 Nü kammt at kinken aw a wral;
 Hat kammt her for tu hali-en, (8)
 An wensket arken: »'den, gud en!" (9)
 Hat fraget der am brawe bearne,
 An wall tu ale kronke earne.

An halt her ap dat herlik spall,
 Sü sen we al tu male stall:
 Üs bearne bethige sü nett,
 Der bai a skew (10) en fram gebett.
 Ja, wearn we al tu male sukk,
 Sü hen we hei et jerre lukk;
 Sü wearn üs hönthe laghter feld,
 An harkedn smukk, (11) wann 't kinken teld;

For üss wall 't liwd' an höpning bringe
On bearnesann, aw engels winge. (12)

Wenn ik man song nü widder spann,
Sü kammt me der nag bai ön 't sann,
Am tweier jongens, künn sü sagt;
Dag ünlick wearn 's as dei an nagt.
On 't wenning seten 's jerre skel,
Dag set di iene sin apdel.
De lether mearn, der word er 't wiss,
He hei man blot en dügtig riss.
Hü sköll dat kinken dat well mine?
En riss kü de am besten tine.

Di outhre hei er hil wat ors,
He füng en bouk an föle rars.
He louked, löis an se: da's gödd,
Dat es dag fon min ein blödd.
Dag lei der ok en sedel (13) ön,
Was skrewwen me en seker hönth:
»Dat bearn wert memm at teten (14) ird,
»Wat her san muddersprekke (15) lird.
»De liwe God he mei de lithe,
»Halst dü de trau tu foulkens wisse."'

Sü kammt at kinken tu üss al,
An brangt at best her aw a wral;
Set man getrost din teller ap;
For halt her liwd' an höpning ap,
Sü es de menske eg (16) bai 't stukk,
He het nin öndil ön dat lukk,
Stont büttefor, allwer er kammt,
An wert en hinen inthe nammt.

Dag kôst dü gouden luwe hewe,
Sü skall dat kinken nog wat jewē.

Dat kinken jeft at ullerbest,
Fon önfank ön bet han aw 't lest;
For warst widdluftig, lapst aw 't iss,
Sü trüwwet⁽¹⁷⁾ hat all me sin riss;
An es dat lewent de en last,
Sü segend hat me mödd an trast;
An siughst dü erme ön a mud,
Sü dilst dü hal me jem din brud;
An stonst tu leste for a bare,
Skall hat de nog for ongst beware.

T E K E R S T M I S .

Te kerstmis, te kerstmis, dan is er vreugde, (dan
geeft het spel)

Wat ik u allen vertellen wil:

De kinderen huppelen en springen rond (om bij),

En hopen daar op velerlei,

Op appels, gebak en pepernooten,

Op bogen, geweren en harpoenen.

Zij hebben hun zin op nog veel meer gezet, (zijn
nog op veel meer bestaan)

Op alles wat mooi is en fraai kleedt.

Al zulks zal hun het kindje brengen,

En moeder moet daar toch dringend om vragen.

(dingen)

Te kerstmis, te kerstmis, dan is er vreugde,
 Ja, alle klokken beieren ⁽⁶⁾ reeds.
 Zij klingelen wijd en zijd in 't rond,
 Van Weakshug tot Benenslai. ⁽⁷⁾
 De heldere klank waarschouwt hen allen:
 Nu komt het kindje op de wereld.
 Het komt op de wereld (voor den dag, her voor) op
                   den avond voor kerstmis (heilige avond) ⁽⁸⁾
 En wenscht ieder: goeden avond, goeden avond!
 Het vraagt daar naar brave kinderen,
 En wil alle zieken bezoeken.

En houdt hier op dat heerlijk spel,
 Zoo zijn wij altermaal stil:
 Onze kinderen bidden zoo schoon,
 Daar bij de tafel, een vroom gebed.
 Ja, waren wij altermaal zoo,
 Dan hadden wij ook hun geluk;
 Dan waren onze handen lichter gevuld,
 En luisterden gaarne als 't kindje riep;
 Want ons will het liefde en hoop brengen
 In het kinderlijk gemoed, op engelsvleugelen.

Als ik mijn lied nu verder spin,
 Dan komt mij daar nog bij in den zin,
 Van twee jongens, die zoo gelukkig waren;
 Maar ongelijk waren zij als dag en nacht.
 In het venster zetten zij hun schaal,
 Maar de eene zette de zijne omgekeerd.
 De volgende morgen, toen werd hij 't gewaar,
 Hij had slechts een groote roede.
 Hoe zou het kindje dit wel meenen?
 Een roede kon u het beste dienen.

De andere had heel wat anders,
Hij kreeg een boek en veel moois.
Hij bezag het, las en zei: dat is goed,
Dat is toch van mijn eigen bloed.
Maar er lag ook een briefje bij,
Dat was geschreven met een vaste hand:
»Dat kind eert vader en moeder,
»Dat hier zijn moedertaal leert.
»De lieve God mag u lijden,
»Houdt gij u trouw aan de zeden des volks.”

Zoo komt het kindje tot ons allen,
En brengt het beste hier op de wereld;
Zet maar getroost uw bord op;
Want houdt hier liefde en hoop op,
Zoo is de mensch niet bij het stuk,
Hij heeft geen aandeel aan 't geluk,
Staat buiten, al waar hij komt,
En neemt een slecht einde.
Maar kunt gij goed geloof hebben,
Zoo zal het kindje nog wat geven.

Het kindje geeft het allerbeste,
Van het begin tot het einde;
Want wordt gij verkwistend, loopt ge op 't ijs,
Zoo dreigt het reeds met zijn roede;
En is het leven u een last,
Zoo zegent het met moed en troost;
En ziet gij armen in den nood,
Zoo deelt gij gaarne met hen uw brood;
En staat gij ten laatste aan de baar,
Zal het u nog voor angst bewaren,

A A N T E E K E N I N G E N .

Tot beter verstand van dit gedicht dient, dat het zoogenoemde Christuskind in Noord-Friesland den zelfden rol vervult als St. Nicolaas in Nederland. Maar de kinderen zetten er, tot ontvangst der geschenken, des avonds voor kerstmis een bord of schaal in de vensterbank, niet een korfje onder den schoorsteen. De deutsche kerstboom echter is in Noord-Friesland onbekend, evenals in ons Friesland.

(1). *Jüll*, kerstmis, is eigenlijk de oud germaansche naam van het heidensche midwinterfeest, waarvoor, nadat de Germanen christenen geworden waren, het kerstfeest in de plaats gekomen is. In het deensch is kerstmis ook *juul* en in het zweedsch *jul*. Ook in noordelijk Engeland is de benaming *yul*, *yule*, voor kerstmis, nog bekend.

(2). *Bearne*, kinderen. In het gewone westfriesch is kind *bern* (*ben*), in het hindelooper en terschellinger friesch *born* (*bon*), in het oude workummer friesch *barn* (*ban*), in het oude makkumer friesch *bjern* (*bjen*), in het wangerooger friesch *bern* (*been*), in het sagelter friesch *berden* (*beedden*), in het deensch en zweedsch ook *barn*.

(3). *Stjütt*, een klein, grof gebak, te Leeuwarden *stuut*, in Drenthe *stoete* genoemd.

(4). *Kinken*, kindje, is niet zuiver friesch, maar verbasterd van het nederduitsche *kindeken*; het wordt ook slechts uitsluitend voor het Christuskind gebezigd. Sedert de hervorming tot in het laatst der vorige eeuw was nederduitsch (nedersaksisch, platduitsch) in Noord-Friesland de kerktaal; thans is het hoogduitsch. Ook te Leeuwarden heeft men van *kiin*, kind,

nevens den verkleinvorm *kiintsje*, den verouderden vorm *kiinke*.

(5). *Memm*, moeder, even als in alle nog bestaande friesche tongvallen. Nevens het gewone *memm* heeft men in Noord-Friesland ook het woord *muder*, *mudder*, van het oudfriesche *moder*; dit is evenwel slechts in afgetrokken zin in gebruik, b. v. in *muddersprekke*, moedertaal, enz.

(6). *Baire*, beieren. In Noord-Friesland is het gebruikelijk om met nieuwejaar, paschen, pinkster en kerstmis met alle klokken der dorpskerken te beieren.

(7). *Weakshug*, eigenlijk Weda's of Wodan's hoogte, aan de oostelijke, sleswijksche grenzen van Noord-Friesland. *Benenslai*, een vaarwater in de noordfriesche wadden, bewesten het eilandje Beenshallig. Van *Weakshug* tot *Benenslai* wil eenvoudig zeggen: van het eene einde van Noord-Friesland tot het andere.

(8). *Hali-en*, woordelijk heilig-avond, de avond voor kerstmis. De oude Friezen en de andere Germanen rekenden bij nachten, niet bij dagen. Een etmaal, dag en nacht, of liever nacht en dag, begon bij hen, even als nog bij de Joden, met het vallen van den avond; de zondag b. v. begon bij hen des saturday avonds, en dus kerstmis ook reeds den avond te voren, zoo als wij zeggen.

(9). *'Den*, *gud-en*, goeden avond. Dit eerste *'den* is een verkorting van *gud-en*. De *d* van *gud* is aan *en* blijven hangen, even als bij ons de *n* van *goeden* aan *avond* of *aven* (het engelsche *eve*, *evening*) is blijven hangen in den groet: *navond!* of *naven!*

(10). *Skew*, tafel, eigenlijk: schijf; de oude friesche tafels waren zeker oorspronkelijk niets anders dan een schijf van een boomstam. Tafel is ook geen oorspronkelijk friesch woord; het is van het latijnsche *tabula* afkomstig en zeker door de Romeinen in Neder-Germanie ingevoerd. Het nederlandsche *disch* en het hoogduitsche *tische* zijn van het latijnsche *discus* afkomstig en dit beteekent ook: schijf.

(11). *Smukk*, eigenlijk: mooi; zoo gebruikt men in de ne-

derlandsche spreektaal ook wel de uitdrukking: »mooi luisteren'' voor: goed, aandachtig luisteren. In ons Friesland heeft *smûk*, *smoek*, de beteekenis van: voor koude en wind beschut.

(12). *Winge*, vleugel, overeenkomende met het engelsche *wing*.

(13). *Sedel*, briefje, het hoogduitsche *zettel*, het oud hollandsche en nog in ons Friesland gebruikelijke *seel*, b. v. *doopseel*, geboorte-acte, *huurseel*, huur-contract, enz.

(14). *Teten*, *tete*, vader. Dit oud friesche *tete* is even goed frisch als ons *heit* en is het zelfde woord als het eveneens zuiver friesche *ta*, *taat*, *tate*, dat op Terschelling, Flieland, Texel, Wieringen, Marken en Urk, en zelfs nog onder de visschers van Egmond aan Zee en Noordwijk aan Zee in gebruik is voor vader.

(15). *Muddersprekke*, moedertaal; zie de aanteekening n°. 5 hier boven.

(16). *Eg*, niet, in den noordfrieschen tongval van de Bönkingharde, den zoogenoemden moringer tongval *ai* en in dien van Sylt *ek*, komt overeen met het deensche *ikke*, het zweedsche *icke*, enz.

(17). *Trüwwe*, van *trüwe*, het zelfde woord als het hedendaagsche drenthsche *drouwen*, *drouen*, dreigen, dat nog uit het oud frisch in den tegenwoordigen friso-saksischen tongval van Drenthe is overgebleven.

Leeuwarden.

JOHAN WINKLER.